

ÅRSSKRIFT 2015

Jordløse-Trunderup lokalhistoriske forening

BERETNING 2014

Året startede som sædvanlig med en generalforsamling, som blev afholdt i god ro og orden. Bagefter blev der holdt foredrag om hekse af Flemming Risskov Jørgensen.

Vores årlige sommertur gik til Trunderup, hvor vi så Pilegårds kvæg, som er løsdrikkør, det var vældig interessant og se, hvordan sådanne køer kan indrette sig. Bagefter så vi Jørgen Andersens gamle gård, som han havde kal- ket så flot, og han fortalte om sin slægt. Bagefter drak vi den medbragte kaffe i Edvard Nielsens værksted, det var rigtig hyggeligt.

Så havde vi en aften med lydbånd og fotos med Chr. Larsen i musiklokalet med et pænt fremmøde, det er rart der kommer nogle gæster til vore arrange- menter.

Den 6. november havde vi åbent hus sammen med skolen. Hvor vi havde lavet en udstilling om Centralskolen. Og den 8. november var det Arkivernes Dag, hvor vi havde lavet en udstilling om 1864, der jo har været meget aktu- elt i 2014. Der kom heldigvis også en del gæster.

Så i november måned fik vi tilbudt nogle større lokaler på friskolen og så-

dan et tilbud kan man jo ikke sige nej til, så nu har vi haft travlt med at flytte, og det er faktisk et stort arbejde, men heldigvis har vi mange gode hjælpere, for der er mange hylder og billeder der skal tages ned og sættes op igen, og ikke mindst den store brandboks.

Så har vi fået bevilget ekstrabeløb fra arkivrådet, og vi har fået en negativ-scanner og et beløb til internet-instal- lering i vore nye lokaler.

Og så går tiden ellers med at regi- strere og få tingene lagt ind på Arkibas, så folk kan sidde over hele landet og finde det. I løbet af nogle måneder, vil man kunne gå ind på Arkiv.dk og finde alle landets arkiver.

IDA GRØNBERG

Herunder:
Fra gåturen i
Trunderup 2014.

TRÆPRODUKTION OG TRÆINDUSTRI I JORDLØSE

*Til højre: Højsgård-
stenen kan stadig
ses i skoven.
I 1920'erne blev der
holdt grundlovsfester
på stedet.*

Inden for de sidste par år har Jordløse sagt farvel til to virksomheder: Høj- gård Design og Petersen og Pilgaard. Det er måske afslutning på en epoke, hvor træindustri har fyldt meget i Jord- løses bybillede.

Dette er tænkt som den første artikel af flere om træproduktion og træindustri i Jordløse. I denne artikel vil jeg prøve at give et overblik over, hvordan træ på forskellig vis har været (og for nogen stadig er) en god indtægtskilde. Efter- følgende håber jeg at få mulighed for at berette om flere af de mange virksom- heder, der har beskæftiget sig med træ og trævarer i Jordløse.

PRODUKTION AF TRÆ I JORDLØSE OG OMEGN

På Ny Højsgårds jorde står en minde- sten, der er rejst til P. Højsgårds min- de, sat den 6.7.1891 af Jordløse By- mænd.

Peder Hansen Højsgård (1822–1889) frikøbte gården fra fæste i 1872¹, og ef- terfølgende tilplantede han 5 tdr. land

med skov. Det var den bedrift, bymæn- dene belønnede med en mindesten 2 år efter hans død.

Peder Højsgaards svigersøn, Hans Engstrøm (1869-1939), der blev gift med datteren Karen Pedersen, fik skøde på gården 1896. Så i 1891, da

stenen blev rejst, var det enken Maren Jørgensen, der stod for gårdens drift.

Vi ved ikke, hvorfor Bymændene mente, at skovrejsningen var en bedrift, der skulle mindes med en sten to år efter Peder Højsgaards død. Men det hænger tænkeligt sammen med den generelle konkurrence, der var mellem godserne og de nyetablerede gårdere på det tidspunkt. Signe Trolle Gronmann's skriver i sin undersøgelse:

I sidste halvdel af 1800-tallet blev skovområdet i Svanninge Bjerge betydelig større. En lang række tilstødende bjerglodder indbegnedes til fredskov under grevskabet. Dette skete når forholdene på den gård, hvorunder lodden hørte ændrede sig.

I sidste halvdel af 1800-tallet havde mange fæstebønder under grevskabet fået mulighed for at købe deres gård. Dertil kom, at når en fæstebonde døde eller blev for gammel til at drive gården, benyttede grevskabet også lejligheden til at lade gården overgå til selveje, i stedet for at fæste en ny bonde.

Det var i denne proces man udskilte nogle gårdes bjerglodder fra gårdenes samlede jordtilliggende og indtog dem til fredskov. Fra 1872 til 1883 blev tre tilstødende bjerglodder indtaget til skov under grevskabet. Dertil kom yderligere at grevskabets besidder Preben Charles Bille Brabe Selby købte fire bjerglodder som privat ejendom i perioden fra 1882-1907².

Det er nærliggende at antage, at stenrejsningen for Peder Hansen Højsgårds nyplantede skov, for bymændene har været et symbol på, at fremtidens skovdrift ikke skulle være forbeholdt godsejerne.

Vi ved ikke, hvad det var for træer, der blev plantet i årende efter 1872. I lang tid har det været opfattelsen i arkivet, at der var tale om gran. Men vi har ingen dokumentation for, at der var tale om gran. Den nuværende ejer af Ny Højsgård – Jørgen Snitkær – mener, det var løvtræer som ask og ahorn, der blev plantet.

Det vi ved er, at der blev plantet mange nåletræer i området omkring Jordløse fra 1848–1894, altså i den periode, hvor Peder Hansen Højsgård plantede sin skov.

Træleverance. Henrik Rasmus Henriksen med en træstamme på Stationsvej. Ca. 1920.

2. En landskabshistorisk undersøgelse af Signe Trolle Gronemann.
3. Karl Schaldemose Larsen, hvis familie stammer fra Jordløse, har beskrevet sin slægt i 6 bind, der står på reolen i historisk arkiv i Jordløse.

Signe Trolle Gronmann skriver i sin førnævnte undersøgelse om skovdriften i området omkring Svanninge bakker, at den foretrukne og mest udbredte træsort gennem hele perioden var rødgran.

Vi ved også, at en orkan i 1894 skabte mange stormhuller i området. Så et muligt scenarie er, at Peder Hansen Højsgård faktisk plantede gran, men at der skete en genplantning med løvtræ efter orkanen i 1894.

TRÆINDUSTRIEN OMKRING ÅRHUNDREDESKIFTET

Træet til den træindustri, der opstod omkring Jordløse, Trunderup og Haa-

strup var lokalt produceret. Vi har flere beskrivelser af, hvordan drejerne fik leveret træstammer med bark, der lå på vejen uden for husene direkte fra skovene.

En af de første beretninger, vi har om trædrejeriet i 1800'tallet hidrører fra familien Lehrmann, Bækvej 9. Rasmus Peter Nielsen (1861–1928) var søn af en drejer og blev selv udlært drejer. År 1900 købte han navnet Lehrmann. Han blev gift med Johanne Marie Hansen (1867–1952). I Karl Schaldemose Larsens stambog³ skriver han:

Rasmus og børnene lavede en del trævarer, som de afsatte til farbroder Peer i Falsled. Denne var meget skrap med at varer, der var lovet færdige, skulle afleveres til tiden. Således havde Rasmus Peder engang fået en leverance færdig, men grundet snestorm kunne han ikke få den sendt til Falsled.

Der var ellers to forbindelser derned, dagvognen fra Haarby og så lille Ole, men ingen af dem kørte. Da det blev ved med at trække ud, gik han selv gennem snedriverne en søndag eftermiddag for at få varerne leveret. Peer var ganske rigtig blevet utålmodig, han havde skrevet en skrap skrivelse og afleveret den til postvæsenet søndag formiddag. Den gik han nu om og fik trukket tilbage.

Rasmus Peder ville ikke lade sine drenge lære skehåndværket, han forudså, at det lakkede mod enden med det erhverv. (Det

Herunder: Familien Rasmus Peder Nielsen Lehrmann, Bækvej 9. Bagest fra venstre: Rasmus Peder Lehrmann med Ellen, Hans, Katrine, Niels, Johanne Marie, Marie. Forrest fra venstre: Peder, Karl, Jens

var nu da ellers på den tid, at Lars Skovs grossererforretning i trævarer stod på sit højeste). Derimod lærte han dem at dreje stoleben og lignende ting, som de afsatte til Niels Snedker.

I denne tekst hører vi om tre aftagere af dreje-arbejdet:

Farbror Peer i Falsled refererer til Peder Larsen Lehrmann (1853-1930), der var træhandler i Falsled. Schaldemose⁴, der besøgte ham i 1911 og 12, fortæller, at han havde en blomstrende forretning og at han var Falsleds største skatteyder. Forretningen blev ved hans død i 1930 overtaget af sønnen Rasmus Larsen Lehrmann (1893–1958). Han måtte dog opgive at videreføre forretningen. Han kunne ikke følge med i udviklingen, efterhånden som træindustrien blev mekaniseret og forhandlerne blev bedre organiseret.

Lars Skov (1839–1916) havde en grossererforretning på adressen Landevejen 15. I 1910 udvider han forretningen og bygger på nabogrunden Landevejen 17 "Det høje hus" i Jordløse. Han var gift med Gjertrud Skov (1841–1913) fra Toftegården.

En nevø til føromtalt Rasmus Peder Nielsen Lehrmann – Niels Lehr-

Herover: Landevejen 17, "Det høje hus", bygget af Lars Skov.

Til venstre: Bagest fra venstre Rasmus, bror til Niels Lehrmann, Carla Lehrmann, Marie Rasmussen (Brugs). Forrest fra venstre: Agnes, gift med Rasmus, datteren Else og Niels Lehrmann. ca. 1930.

4. ibid.: 4.

mann (1893–1975) blev karl hos Lars Skov og viderefører efter hans død med god succes grossistforretningen. Klaus Lasthein⁵ skriver i sin gennemgang af husene i Jordløse fra sin læretid i 1930'erne om Landevejen 17:

Det høje hvide hus. Niels Lehmann og hans fikse frue. Han var faktisk grosserer og opkøbte, hvad der blev produceret i mange hjem af træskeer, kageruller, piskeris og meget andet, og tjente sikkert pænt. (Lasthein, s. 185)

Niels Snedker (1873–1954) er den tredje aftager vi hører om. Hans borgerlige navn var Niels Rasmussen Lehrmann og han var bror til Rasmus.

Niels Snedker var en foretagsom mand, der først drev snedkerforretning på adressen Enghavevej 4 og senere på adressen Enghavevej 12, for siden (fra 1934) at drive et ægpakkeri på adressen Enghavevej 18.

SAVMØLLE OG SAVVÆRK

Med til fortællingen om træproduktion og træindustri i Jordløse hører fortællingen om savmøllen. Lige som trædrejerne var savmøllen aftager af det træ, der blev produceret i skovene omkring Jordløse.

Jordløse savmølle (Landevejen 81) blev etableret i 1913, hvor savmøllen blev flyttet fra Bregnemosen til Jord-

Niels (Snedker) Lehrmann sammen med sin søster og børn, svigerbørn og børnebørn ved hans 70 års fødselsdag

5. Lasthein, Henning: Født under en heldig stjerne, Alssund-kredsens forlag, 1995.

løse. Første ejer var Jørgen Jørgensen. I 1920 overtog Niels Nielsen Bonde fra Vester Hæsingø møllen, hvor han boede med sin kone og to børn.

Vi ved ikke, hvorfor Niels Nielsen Bonde og Nielsine opgav møllen omkring 1930. På det tidspunkt var han kun 43 år gammel. Niels Nielsen Bonde døde i 1972.

Møllen ejedes derefter i en kort overgang af Johansen, om hvem der er en lille historie. Han måtte holde op på grund af et kedeligt uheld ved rundsaven. Han havde for vane at lægge hammeren tæt ved rundsaven. En dag

griber rundsaven fat i hammeren, så den springer ned over Johansens hånd. Uheldet betyder, at den stakkels mand må opgive karrieren som savmøller og han bliver i stedet købmand i Middelfart.

I 1932 overtager savskærer Karl Jørgensen møllen. Han er uddannet karetmager. I 1935 bygger han et værksted til møllen. Her produceres trillebøre med og uden beslag. De sælges for 14–18 kr. pr. styk. Man kan også få savet brænde på savværket for 1,50 kr. meteren.

*Yderst til venstre:
Savmøllen i
Jordløse.*

*Til venstre:
Karl og Einar Ege-
lund på savværket.*

*Børnene fra det lille
hus på marken. Fra
venstre Erna (senere
Holgersen), Aksel,
Svend og Agda (se-
nere Bæk).*

Savværket overtages senere af sønnen Henning Jørgensen, som stadig driver savværket.

LEGETØJSPRODUKTION I TRUNDERUP

I Lokalhistorisk forenings årsskrift 2014 er en artikel om andelsmejerierne Søbo (1888–94) og Alexandra (1895–1919) i Trunderup. Lukningen af mejeriet i Alexandra i 1919 blev indirekte årsag til opstart af legetøjsproduktion i Trunderup.

Historien er som følger⁷:

I Trunderup bor hjulmand og husejer Anders Jensen (1846–1928) sammen

med mor Karen på Hellen 6. I 1884 får de sønnen Niels Christian Jensen.

Da han når skelsår og alder kommen han i lære som mejerist på mejeriet Alexandra. På samme tid kommer en pige fra Sverige til Jordløse for at tjene på Dorthealund. Gerda hedder hun, og de to unge mennesker får et godt øje til hinanden. Men Gerda er en pige, der vil se verden, så hun rejser videre (emigrerer) til USA efter to års ophold i Danmark.

Planen er, at kæresten Niels Christian skal følge efter, når han er færdig med sin uddannelse som mejerist. Men det sætter mor Karen sig imod. Enden på historien bliver, at Gerda rejser tilbage til Danmark og bliver gift med sin mejerist.

Da mejeriet lukker i 1919 har de to unge mennesker 4 børn: Svend (1911), Agda (1912), Aksel (1914) og Erna (1918).

Derfor vælger de at etablere sig i "det lille hus på marken", Trunderupvej 71. Huset består af én længe, og det er indrettet med drejerværksted i den ene ende. Her starter de en produktion af legetøj drejet i træ.

Trælegetøjsproduktionen er et familieføretagende, hvor børnene går til hånde og bl.a. hjælper til med at male legetøjet.

Niels Christian supplerer husstandens indkomst som spillemand.

I begyndelsen af 1940'erne bliver den yngste datter – Erna – gift med Børge Holgersen. Børge er faglært snedker, og født Stationsvej 12 i Jordløse i 1918. Forældrene er Anders Christian Holgersen og Laura Petra – der er skrædderdatter fra Falsled.

Han bliver udlært hos snedker Sørensen i Hårby midt i 30'erne og de to bosætter sig som nygifte i Falsled, hvor Arne Holgersen bliver født i 1943.

I 1944 køber Børge Holgersen det gamle mejeri i Trunderup og sammen med sin svoger Aksel starter de en virksomhed: Jensen og Holgersens trævarefabrik, Trunderup, Trunderup Station. Her producerer de trælegetøj som Mariehøns, fløjter og fangbægre og piber frem til midt i 50'erne.

De opkøber træet i de omkringliggende skove – ex. Søboskoven, der er ejet af godset.

Træet kom hjem som hele stammer, der bliver barket af og derefter ligger og tørrer udenfor. Det er primært bøgetræ og ahorn – sommetider asketræ.

En del af varerne afsættes gennem Niels Lehrmann i "Det høje hus" i Jordløse, – som distribuerer til legetøjsforretninger. Men en del af produktionen går med banen – fra stationen i

Hårby/Trunderup direkte til en anden grossist i København. Med banen kommer også varer, der er nødvendige i produktionen: ex. sandpapir, maling og lakker. De varer, der skal fra Trunderup til Niels Lehrmann bliver transporteret på cykel eller i trækvogn.

Da legetøjsmarkedet udkonkurreres af plastik midt i 50'erne, starter Børge som landsbysnedker (bygningssnedker – ex. med beklædning af lofter).

Arne Holgersen husker engang, da en landsbybeboer kom for at få lavet en kasse.

"Hvad for en kasse?"

"Det er damerne, de vil have sådan en kasse".

"Men hvad skal den bruges til".

"De vil have den til at sidde og skide på".

Senere blev Børge Holgersen ansat hos Snedker Sørensen i Haastrup. Snedker Sørensen fik entreprisen på plejehjemmet Stensvang i Falsled sidst i 50'erne, så han havde brug for arbejdskraft.

Derefter kom han til snedker Henriksen i Håstrup. Han havde fået entreprisen på alt inventaret til Stensvang, og så fortsatte han der.

Senere kom han til Nova Møbler hos Jens Bæk i Hovgyden indtil han gik på pension.

TRÆVAREFABRIKKEN STATIONSVEJ 16

Interviewet med Arne Holgersen fortsætter med en snak om trævarefabrikken Stationsvej 16. Det er det hus Arne har boet i og drevet virksomhed fra siden 1969. Hans indgående kendskab til fabrikkens historie skyldes, at hans farfar og farmor i alle årene boede Stationsvej 12 i det hus, hvor hans far var født. Efter hans farfars død flyttede hans forældre – Børge og Erna Holgersen ind i huset Stationsvej 12.

Stationsvej 16 blev bygget i 1906, året efter banen blev indviet, af Anders

Peder Nielsen (A. P. Nielsen). Hans kone hed Kirstine og der var også en gammel kone, de kaldte Besser. Huset blev bygget som trævarefabrik.

A. P. Nielsen havde to sønner Arne og Karl og to døtre Karen og Marie

Her blev produceret husholdnings-trævarer: Musefælder, flagknopper, piskeris, grydeskeer og trælegetøj.

Maskinerne var nogenlunde de samme som i Trunderup, bortset fra, at der også var maskiner, der kunne dreje skeer. Maskinerne blev i starten drevet af en vindmølle. Huset ligger, så det næsten altid blæser fra sydvest. Senere

Til højre: Familien Nielsen ved trævarefabrikken.

afløses vindmøllen af en petroleums-motor, så en dieselmotor og til sidst en elektromotor, der drev en aksel i loftet, der fungerede som drivkraft for alle maskinerne.

Arne Nielsen blev uddannet smed og Karl blev uddannet snedker.

Der blev bygget et snedkerværksted i tilknytning til huset, så Karl kunne starte snedkervirksomhed. Han kom imidlertid aldrig rigtig i gang, men overtog i stedet afholdshotellet i Jordløse. Han fik en alkoholbevilling og laver det om til Jordløse Kro. Snedkerværkstedet blev derfor indrettet til produktion og til lager for trævarefabrikken, og virksomheden skiftede navn til A. P. Nielsen og søn.

Da den gamle A. P. dør i 1962 videreførtes fabrikken af sønnen Arne frem til 1970. I fabrikens sidste år produceredes der kun træskeer. Dagskvoten var 300 skeer om dagen sidst i 60'erne.

Arne Holgersen købte huset i 1969 og begyndte at sætte beboelsen i stand, mens Arne Nielsen fortsatte træproduktionen. Men han måtte lukke fabrikken året efter, fordi han blev syg.

A. P. Nielsen overlevede så længe som fabrik p.g.a. produktionen af grydeskeer. Grydeskeer blev ikke på samme måde som legetøjet udkonkurreret af plastik.

Til venstre:
Arne Holgersen på
værkstedet.

Arne Holgersen var lige ved at overveje at bibeholde grydeskesproduktionen, da der, efter han havde overtaget fabrikken, indløb en ordre fra Holland på 5 millioner grydeskeer.

Men han havde som uddannet elektriker og finmekaniker andre planer. Han driver nu en landskendt våbensmedje med eget våbenværksted i bygningerne.

RIKKE SCHULTZ

ET LILLE PORTRÆT

Til højre:
Mary Skovsende.

ET LILLE PORTRÆT
AF MIN BARNDOMS FØRSTE LÆRER OG
AF LIVET I JORDLØSE FORSKOLE
I ÅRENE 1939-1942.

Af min barndoms skoler tænker jeg med stor glæde tilbage på min tid i Jordløse Forskole. Først nu er det gået op for mig, hvad de tre første år af mit skoleliv har betydet for mig. Vi havde det jo som grantræet i H. C. Andersens eventyr af samme navn: vi skulle videre, videre til eventyret, der ventede i den nye centralskole, der ikke havde mange år på bagen.

Først senere, som voksen, fandt jeg ud af, at det var de tre første år hos Mary Skovsende, der havde været de mest værdifulde, dem der har givet mig en ballast, som jeg har øst af – også i mit virke som lærer.

Mary Skovsende (25/11 1909-1986) blev ansat som forskolelærerinde ved Jordløse Skole sommeren 1932. Det var en ung lærerinde, der var kommet, som folk i byen var optaget af og blev glade for.

Mine to ældre søskende var blandt hendes første elever og havde derhjemme fortalt om, hvad der foregik. Sammen med min far, en regnfuld dag i april 1939, fuld af forventning mødte jeg op i skolen. Jeg husker endnu tydeligt, at vi kom lidt for sent, at der foruden mine nye klassekammerater sad en kødrand af mødre. Og så kom vi

Tegning af
Jens Peter Ægidius.

for sent, far ene af hankøn, og så i sorte gummistøvler! Men vi blev hjerteligt modtaget, og jeg fik en plads i rækken, og en pige, Inge, at sidde ved siden af.

Noget af "lærdommen" var der nok smittet af derhjemme fra de ældre søskende; men jeg husker ikke, at der blev terpet. Frk Skovsende forstod på

sin stilfærdige måde at få de svageste med, sådan at vi ikke opdagede, at nogen havde et problem. Hun havde en god fornemmelse for klassens trivsel, var opmærksom, hvis noget var i gære.

Den, som ikke er som de andre, er mærkelig, skal kanøfles. En ny dreng havde en flaske mælk med til sin fro-

kost. Det var for meget! Vi var ikke pattebørn! Men så kom vi i skole! "Mælk er sundt og godt, og vi burde gøre ligeså." Det var nu kun nogle dage, den skik levede. Jeg fik en sodavandsflaske med lunken jerseymælk med – én dag.

I min erindring står det for mig, at meget blev leget ind – og fortalt. Den første dag blev vi udstyret med *Ole Bole ABC*, med tegninger af Robert Storm Petersen, og en tavle, som jeg mener vi brugte de to første år.

Men der var meget supplerende materiale: vi fik bogstavspil og tabelspil – tabelspil hvor det gjaldt om, hvor hurtigt vi kunne lægge tabellerne fra 1 til

10. Der blev taget tid, og som præmie fik man et lille glansbillede. I det hele taget fulgte hun udviklingen hos den enkelte, uden at vi andre bemærkede det.

Og der blev læst og fortalt! F.eks. fra en bog, hvor alfabetet bliver leget ind: *Bogstavbogen* af Christy Bentzon med tegninger af Marie Hjuler. Det er fortællingen om Anna A's søgen efter sine små søstre Aase AA. På den måde lærte vi ikke blot alfabetet, men også hvad der var vokaler (selvlyde) og konsonanter (medlyde).

En bog, jeg som voksen fandt antikvarisk, og som også mine egne børn har haft glæde af.

I det hele taget var der i hendes skab en masse spændende bøger, som vi fik lov at låne, og så holdt hun en slags regnskab over udlånet.

Jeg har senere tænkt på, at det var begyndelsen til vore dages skolebiblioteker, der først blev obligatoriske i 1970'erne. Der var bøger som Elsa Beskows *Tante Brun*, *tante Grøn* og *tante Lilla*, *Pers nye Klæder*, men også folkeeventyr og H. C. Andersens eventyr.

Min bror Kaj mødte Mary Skovsende, da hun var blevet pensioneret, og ved snakken om gamle dage forærede hun ham *Bente og Rufus* af Suzanne Lassen, en bog, jeg nu har fået, og hvor man kan se, hvordan den har været brugt som udlånsbog.

Det var også gennem fortælling, vi hørte de første begivenheder fra bibelhistorien og danmarkshistorien. Er man god til at fortælle, bliver den, der lytter, ved med at kunne huske, hvad der skete. Det er især danmarkshistorien, jeg kan huske.

På endevæggen i vores klasselokale var der billeder med træk fra danmarkshistorien. Men hun ikke bare fortalte, hun dramatiserede også begivenheder. Hun fortalte om Knud den Store, som

blev smigret af en mand, som sagde, at han (kong Knud) regerede over jorden som Gud over himlen; hvorpå kongen lod sin trone sætte ned i havstokken og forbød bølgerne at rulle. Så blev en af os udstyret med krone og scepter og sat på en stol og forbød bølgerne at overskylle hans fødder.

Tegning af
Jens Peter Ægidius.

Et andet var det skændige mord på hertug Knud Lavard i Haraldsted skov. Det blev et helt lille skuespil med helte og forrædere. Alt det kom jeg til at mindes, da jeg som historielærer i 60erne forsøgte at gøre Mary Skovsende kunsten efter.

Jeg tror, det er godt, at vi er skruet sådan sammen, at i erindringerne står alt måske lidt kønnere end det i virkeligheden var.

I hvert fald så vi altid med forventning frem til december, selv om nutidens børn møder med helt andre forestillinger. Sådan må det også være. Vi har selv været med til at skabe de traditioner, som vore børn har i dag i vores glæde over, at vi materielt har været i stand til at give dem så meget.

Allerede i november kom frk. Skovsende med brochurer fra Chr. Erichsens Forlag, hvor vi kunne bestille julebøger, som vi så fik til jul. Det kunne være *Børnenes lille Julebog*, *Historiebogen – Børnenes Julebog*, *Mod Jul* og for de voksne *Ved Julelampens Skær*.

De bestilte bøger fik vi så den dag, vi fik juleferie, og "julenissen" kom med dem. Altid en fra 2. klasse. Det var en ærespost. Hvordan kunne man kvalificere sig?

Jeg var klar over, at jeg kom nok ikke i betragtning; jeg havde været sat uden for døren.

Mange år efter fortalte en tidligere elev mig, at han, da han et år blev "julenisse", havde fået et skub i retning af mere selvværd inden for den klasse han gik i, hvor man før ikke havde regnet ham. Den slags havde Mary Skovsende blik for.

Men der skete meget andet i julemåneden. Vi kunne komme i julestemning, når vi kunne se, at nu var der juleudstilling i Brugsen, og vi trykkede næserne flade og sagde: Helle for det! Helle for det!

I skolen "tændte" vi et lys på tavlen for hver dag, julen nærmede sig. Adventskrans og julekalender var der kun nogle få af os, der havde. Vi fik en fortsat julehistorie; jeg husker den om den lille hvide hest, der blev alvorligt syg, men alligevel rejste sig op i stalden og blev rask til juleaften.

Vi klippede og klistrede, lavede julelandskaber, som blev limet på en vægplanché. Og så sang vi selvfølgelig julesalmer og -sange.

I det hele taget var Mary Skovsende god til at synge og lege med os. Når skoledagen var forbi, sang vi: "Nu er timen

til ende...” Andre husker måske ”Sur, sur, lille bi...”, ”Hvilket postbud – en due”, eller fra Snehvide ”Syv arbejdsvante dværge til skovs mon gå”.

Hun lærte os nationalsangen ”Der er et yndigt land” – skrev den på tavlen og lærte os at stå op til ”– og gamle Danmark skal bestå...”

Og de mange lege, som f.eks. ”Der kommer en mand fra det røde hav.”, ”Bjørnen sover”, ”Hansemand lugter” og ”To mand frem for en enke”. En, jeg husker særlig godt, er legen om kyllingerne, der skal tage sig i agt for ræven: ”Kom hjem, alle mine kyllinger!” Når jeg nu tænker tilbage på årene i forskolen, ser jeg lidt frk. Skovsende som kyllingemoderen, der passede godt på alle os kyllinger.

Vi skulle videre op til alt det nye i den store centralskole. Jeg kan huske, at et par stykker af os kom på besøg i vores gamle skole. Karakteristisk sagde vi bagefter til hinanden: ”Hvor var det småt det hele!”

Først mange år efter forstod jeg, hvad vi havde mistet. Hvor var det varme miljø, den tryghed og forståelse, vi havde mødt, og omsorgen for den enkelte?

Alt det havde vi fået uden at i hvert fald jeg havde skønnet på det. Jeg tæn-

ker også på al den tid, Mary Skovsende har brugt på forberedelse og udgifter til alt det ekstra: de mange dejlige bøger for eksempel. Stor var lønnen ikke til en forskolelærer.

Jeg har kun nogle få gange været sammen med hende, efter at hun blev pensioneret.

Min bror Kaj og jeg har tit talt om, hvad hun fik puttet ind i hovederne på os, hvor dygtig og fremsynet en pædagog hun var. Han mødte hende og fik sagt, hvilken betydning hun har haft for ham. Det fik jeg ikke. Mary Skovsende døde i 1986 og blev begravet i de ukendtes grav i Jordløse.

Jeg håber, at jeg med denne lille beretning har givet udtryk for den glæde og taknemmelighed, jeg føler, når jeg tænker tilbage på livet i forskolen for mange år siden – et lille forsøg på at riste en rune over Mary Skovsende om den betydning, hun har haft i Jordløse Skoles historie.

ELLEN LEHRMANN ÆGIDIUS

2. klasse 1941.
Beskrevet fra venstre
mod højre.

Rækken til venstre:

1. bord: Eva Nielsen og Grethe Larsen.
2. bord: Inger Dideriksen og Valborg Pedersen.
3. bord: Ella Snitkjær og Gerda Eriksen.
4. bord: Rosa Hansen og Ingrid Jørgensen.

Midterste række:

1. bord: Frede, Carlo Jørgensen og Villy Juhl Pedersen.
2. bord: Viggo Jørgensen og Jens Peter Martinussen.
3. bord: Vagn Larsen og Bent Johansen.
4. bord: Egon Petersen og Kai Schmidt.

Bagest ved kakkelovent Mary Skovsende.

Rækken til højre:

1. bord: Lilly Larsen og Elva Madsen.
2. bord: Ellen Lehmann og Inge Pedersen.
3. bord: Aase Rasmussen og Bodil Rasmussen.
4. bord: Else Larsen og Monna Lisa Andreasen.

Bagest ved væggen:
Inger Hansen og Margit Carlsen.

VETERAN OG EMIGRANT

Jens Jensen blev født i Trunderup 2.2.1836 og døde 25.1.1928 i Kimballton, Iowa, USA.

Han var søn af Jens Hansen Palle, der var skomager og Maren Hansdatter. De boede Trunderup matr. 8b, nuværende Trunderupvej 71. Han var den yngste af børneflokken og hans mor døde da han var 8 og hans far da han var 14. Herefter boede Jens hos sine søstre.

Han lærte snedkerhåndværket og i 1860 blev han gift med Karen Hansdatter 1834-1908, og de overtog ejendommen i Trunderup. Hun var datter af Hans Chr. Madsen og Gjertrud Hansdatter, Sandholdt Lyndelse.

Jens Jensen deltog i krigen 1864. På det tidspunkt havde de 3 børn og en 4. på vej. Anders blev født i august 1864, men døde af strubehoste 1½ år gammel. Jens Jensen blev taget til fange ved Dybbøl og sendt til Østrig. Han kom hjem efter 1½ år.

I 1872 rejste han til USA og efter et år havde han sparet penge sammen, så familien kunne følge efter. På det tidspunkt havde de 7 børn.

To af Jens' søstre Maren og Dorthea emigrerede også til USA.

I "Den røde bog fra Kimballton"¹ findes en beretning om Jens Jensens tilfangetagelse og om hans liv i USA. Her er et uddrag af beretningen:

I slutningen af krigen var Jens og en kammerat sendt ud om natten for at reparere skyttegrave. Under arbejdet angreb tyskerne de danske stillinger og Jens og hans kammerat blev taget til fange.

De blev sendt til Tyskland og senere blev Jens sendt til Østrig. Da krigen var slut og fredstraktaen underskrevet blev Jens løsladt og fik besked på at gå hjem. Så han gik hjem gennem Østrig og Tyskland, op gennem Jylland og hjem til Fyn.

Mens Jens var i fængsel skrev han breve hjem, men de nåede aldrig frem.

En nabo fortalte hans kone Karen, at han ikke havde set Jens efter slaget på Dybbøl, og at han ikke vidste, hvad der var sket med ham.

Hun ventede i mange uger, men da Jens stadig ikke dukkede op besluttede hun at opsøge en af hans kammerater, som boede nord for Odense.

Hun gik hele vejen. Da hun kom op til kammeraten og spurgte efter Jens

gik kammeraten ind i stalden og forhørte sig hos en anden tidligere soldat. Hun lyttede ved døren og hørte den anden sige, at Jens var død.

Som følge heraf fik Karen et psykisk sammenbrud, der varede flere år.

Længe efter skete der imidlertid følgende: En knægt kom løbende hjem til hende og råbte: Jens kommer ned ad vejen.

Hun sagde: sådan noget må du ikke sige, men gik alligevel hen til døren.

Og der kom Jens. De løb hinanden i møde og faldt i hinandens arme.

Jens begyndte at arbejde som snedker, men hendes sygdom og hans fravær havde givet dem en gæld, som de ikke mente, de ville være i stand til at betale tilbage, derfor besluttede de at emigrere til USA. Gælden blev iøvrigt betalt, da han begyndte at tjene penge i USA.

Jens havde forskelligt forefaldende arbejde efter han kom til USA, inden

Til højre:
Karen Hansdatter
og Jens Jensen med
deres børn.
Bagest fra venstre
Valdemar og Thor-
vald Georg.
I midten døtrene
Maren, Kirstine, Ca-
thrine og Marie.
Forrest fra venstre:
Anders, Karen, Jens
og Jens Chr.

1. Den røde bog fra Kimballton, USA blev udgivet der i anledning af byens 100 års jubilæum i 1983.

han fik arbejde på møbelværksteder i Chicago og senere Manitowoc. Når der ikke var arbejde, fik han lov til at lave møbler til sig selv på værkstedet.

Han købte 24 acres (ca. 10 ha) skov i New Denmark, Wisconsin og byggede her med hjælp fra naboerne en bjælkehytte. Her boede familien til omkring 1884 hvor de flyttede til Elk Horn, Iowa, den største danske bosættelse i USA.

Familien blev forøget med yderligere 3 børn i USA. De var fattige, men

Karen Hansdatter og Jens Jensens børn og svigerbørn:

Hans 1855–1924

Jens Chr. 1861–1933 ~ Johanne Marie Caroline Hansen

Maren 1863–1949 ~ Niels Andersen

Anders 1864–1866

Anders 1866–1916 ~ Anne Simonsen

Gjertrud Cathrine 1868–1939 ~ Jørgen Nielsen

Karen Kirstine 1870–1947

Ane Dagmar Sara 1872–1886

Thorvald Georg 1874–1958 ~ Kirstine Simonsen

Valdemar Sejr 1876–1958 ~ Elline Simonsen

Marie (plejebarn) 1886–1959 ~ Isac Terkelsen

klarede sig trods alt. Og børnene kom godt i vej. Jens Jensen var troende og var med til at drive søndagsskoler.

Da Valdemar var 16 år ville han gerne i skole i Omaha. Så hans far læsede en so på vognen og de kørte til Marne, hvor soen blev solgt. Så var der råd til en togbillet til Council Bluffs og lommepenge til Valdemar.

Fra Council Bluffs krydsede han den tilfrosne Missouri flod til fods for at spare busbilletten til Omaha. Her fik han kost og logi mod at passe heste for en læge og tjente til lommepengene ved at gå med aviser.

Valdemar blev senere den første amerikansk fødte præst ved den Danske Evangeliske Lutheranske kirke. Og modtog for sit arbejde for danske emi-

*Yderst til venstre:
Jens Jensen på sine gamle dage.*

Herover: Besøg februar 2013 hos den nuværende ejer af Trunderupvej 41 Verner Hansen. Jens Jensens oldebarn Herluf Jensen med kone Penny og søn Bradley Jensen fra Des Moines, Iowa.

Tak til Hanne Bjørn for fremskaffelse af tekst og billeder.

granter i USA Dannebrogordenen af den danske konge.

Efter at have forladt Danmark betragtede Karen og Jens sig som amerikanere og vendte aldrig tilbage, men mange af deres efterkommere har besøgt og besøgt stadig Danmark.

De fleste af deres børn og mange af deres børnebørn fik ægtefæller med dansk baggrund. Tre af sønnerne Anders, Thorvald og Valdemar blev endog gift med tre søstre: Anne, Kirstine og Elline Simonsen.

Karen Hansdatter døde i 1908 og Jens Jensen i 1928, næsten 92 år gammel.

ULLA NYBORG

Arkivets årsplan 2015/2016

Onsdag den 20. maj kl. 19.00

Gåtur i Trunderup

Vi går ud på Hellen, som vi ikke nåede i 2014.

Vi mødes igen hos Thorkild Rasmussen, Trunderupvej.

Kaffe, kop og brød medbringes.

Onsdag den 16. september kl. 19.00

Filmaften på friskolen.

Kop og brød medbringes.

Lørdag den 14. november

kl. 10.00-14.00

Arkivernes dag

Åbent hus i vore lokaler på Friskolen i Jordløse.

Onsdag den 16. marts 2016 kl. 19.00

Generalforsamling

med efterfølgende foredrag på Friskolen i Jordløse.

Kop og brød medbringes.

Ønsker du en påmindelse før hvert arrangement så tilmeld dig vores mail-service på jtarkiv@gmail.com eller på Jordløse Nyhedsmail bent@niembos.dk

**JORDLØSE-TRUNDERUP
LOKALHISTORISKE ARKIV**

Friskolen i Jordløse

Jordløse Møllevej 14

email: jtarkiv@gmail.com

www.jordlosetrunderuparkiv.dk

Arkivet er åbent sidste onsdag i
hver måned kl. 18.30–21.30
(ikke juli og december) samt
efter aftale.

BESTYRELSEN 2014

Ida Grønberg, formand,
2729 1770

Kirsten Johansen, kasserer, (afgår)

Ulla Nyborg, sekretær, arkivleder,
6473 3370 / 2372 0323

Majbrit Jensen
2395 6021

Thorkild Rasmussen (afgår)

Pris for ikke medlemmer 20 kr.
ISSN 1903-9506

Omslagsfoto: Damsboskoven 1920.

*Bagsiden: Laura og Christian
Holgensen, Stationsvej 12 med
sønnen Børge.*

*Forsiden: Karoline og Carl Andersen,
Stationsvej 8 med datteren Gudrun.*